

تویکاری دسه لاتداریتی

نیکولۆ ماکیافیللی: میر¹

نووسینی: رۆبیرت بینگهام داونز (1903-1991)

وهرگیژان له فارسییهوه: ئازاد وهلهدبهگی

ماوهی چوار سدهیه “ماکیافیللیزم”² له زهینی خه لکی جیهاندا، هاوواتای چه په لێ و سته م و په زیلی و ناراستی بووه. خاوهنی ئەم قوتابخانهیه، واته (نیکولۆ ماکیافیللی ۱۶۶۹-۱۵۲۷) هیمای سیاسهتوانیکی قازانجخواز و فیلباز و روالهتوین و دوو پروو و بهدپهوشت و بهدوور له هر جوره پۆوهریکی شهرف بووه و به نمونهی تاکیکی تهواو بیویژدان ناسراوه، که فهلسهفهکهی ئهوهیه بو گهشتن به ئامانج، دهسته و داوینبون به هر ئامرازیک پهوایه. باوهری گشتی له سه ئهوهیه، که باشتترین جووری یاسا له روانگهی ماکیافیللییهوه، پیوستیه سیاسیهکانه. له بریتانیای سدهی حه قدهیه م “مامه نیک”³، نازناوی هاوبهشی ماکیافیللی و شهیتانی نهفرهتلیکراو بووه. ئایا دهتوانی بهرگری له م تۆمهتباره بکری، یا خود جیگای ئهوهیه که ناوبراو که متر به شایستهی سه رزه نشت بزاین؟

به دناوی ماکیافیللی به تهواوی قه رزارباری کتیبیکه به ناوی میر، که له سالی ۱۵۱۳ نووسراوه، به لام تا سالی ۱۵۳۲، واته پینج سال پاش مهرگی نووسه ر، بلاو نه کرایه وه. ناتوانین هیچ کتیبیک له و سه رده مه جیا بکهینه وه، که تییدا به دی هاتوه و ئه مه ش راستیه که، که میر باشت له هر کتیبیکی تر ده ری ده خات. سه ره رای ئه وه ش ئەم نووسینه، وه ک هر کتیبیک، هه ندیک وانهی تی دایه که بو هه میسه سوو دمه نده.

له سه ر ژیا نی ماکیافیللی تا به ر له سالی ۱۶۹۸، که بوو به سکر تیری حکومه تی کۆماری فلۆرانس، زانیارییه کی تیر و تهواو له به رده ستدا نییه. هه ژده سال له خزمه تی ده وله تشاردا³ بوو. ئه رکه سیاسیه کان ئهویان به رهو تۆسکانی⁴ و پاشان رۆما و پاشتریش ئه و دیو چپاکانی ئالپ برد. له گه ل کنتس کاترینا سفۆرتزا⁵ و پاندولفو پتروچی⁶، فه رمان په وای سته مکاری “سیه نا”⁸، فر دیناندو ئارا گون⁹ و لویی دوا زده یه م، پاشای فه رهنسا، ئیمپراتۆر ماکسیمیلیان¹⁰ و پاپا ئیلکساندری شه شه م و پاپا جولیوسی دوو هم¹¹ و سزار بۆرژیا¹² ئاشنا بوو. له و سه رده مه دا، مشتوم په سیاسیه کان له نیوان ده وله تشاره کانی فینیسیا، پیسا¹³، میلان و ناپۆل کۆتای نه ده هات. سیاسه تی سه رده م به شیوه یه کی به دوور له باوه ر گه نده ل بوو. ماکیافیللی، که به هه ستیکی دادوه ری زیره کانه سروشتی مرو قی ده ناسی، چه ندین جار به هره و شاره زایی خوی له چاره سه رکردنی پرسه قورس و دژواره سیاسیه کان خسته روو. ئه و واقعبینی یا به دبینییه تایبه ته، که ئه و پاشان له کاروباری سیاسیدا خسته یه روو، بیگومان له سه ر بنه مای ئه زمون بنیات نرابوو، چونکه له وه تی گه شتبوو، که له کاروباری سیاسی، جگه له زیده خوازی و خۆ په رستی، هیچ پالنه ریکی تر له ئارادا نییه.

پاشان، چه رخی به خت به دلی ماکیافیللی سوورا. مدیچییه کان¹⁴، به هاوکاری ئیسپانیا، کۆماریان

پرووځاند و دسه لاتی خوځيان به سهر فلورانسدا چه سپاند. ماکیافیللی له سهر کار لادرا و زیندانی کرا و کهوته بهر نازار و ئەشکه نجه و سهره نجام بو گوندیکی بچووک، که مولکی خوځی بوو له نزیک سان کاشانو¹⁵ دوور خرایه وه. له وی بو چه ند ماوهیه کی کورت له گوشه گیریدا مایه وه، تا سهره نجام له سالی ۱۵۲۷ کۆچی دواپی کرد.

سهرگرمی سهره کیی ئەو، لهو سالانه ی به وته ی خوځی “دلته نگی دریزخایه ن”، نووسینی کتیبه کانی میر، نامه کان، هونه ری جهنگ و میژووی فلورانس بوو، که باسی گشتی ئەوان، سیاسه تی رابردوو و ئیستایه .

له بنه رته دا ماکیافیللی له کاروباری دهوله تداری و سیاسه ته دا شوینی ههسته کان نه ده کهوت، به لام له بواریکدا ههسته کی قوولی هه بوو و ئەویش ئەوه بوو، که ئەو نیشتمانپه روه ریکی راسته قینه بوو و به شیوه یه کی ئاگریناوی تامه زرووی دهسه لات و یه کگرتوویی ئیتالیا بوو. له وانه یه ماکیافیللی به تویره ریکی خوینسارد و زانایه کی ماددی و رهشبین سهر بگریت، به لام کاتیک که باس له یه کگرتوویی ئیتالیا دهکات، له ههست و روځ و ئاگری ژیان ئیلهام وهرده گریت و ده برینه که ی پاراو و شاعیرانه یه.

دوخی ئیتالیا له سهرته ی سده ی شازده یه م به جوړیک دلته زین بوو، که هه ر نیشتمانپه روه ریکی ده هینا یه گریان.

بزاڤ و گوړانکاریه کی گه وره له بارودوخی ئابووری و ئایینی ئیتالیا له پرسکاندا بوو. له ولاتانی دیکه، وهک بریتانیا و فه رهنسا و ئیسپانیا، پاش مملانییه کی دریزخایه ن یه کیتی نیشتمانی هاتبووه دی. به لام له ئیتالیا، مانای هه ر چه شنه داموده زگایه کی حکوومی و نیشتمانی لای خه لک نامو و نائاشنا بوو. پینچ یه که ی سیاسی گشتی، ولاتیان به رپوه ده برد: میلان، فلورانس، فاتیکان، فینیسیا و ناپول. فینیسیا له هه موویان گه وره تر و به هیژتر بوو. دابه شبوونی سیاسی له راده به ده ری ئیتالیا، سه رچاوه ی لاوازی و بیه یزی هه میشه یی بوو و به کرده وه زه مینه ی بو ده ستپه وردان و پیلانگیزی بیانییه کان ده ره خساند. شارلی هه شته م، پاشای فه رهنسا، له سالی ۱۴۹۴ هی رشی کرده سهر ئیتالیا و چه ند سال دوا ی پاشه کشه ی ناوبراو، لویی دوا زده یه م و فیردیناند ئاراگون به پیی ریکه وه تننامه یه ک پاشایه تی ناپولیان له نیوان خو یاندا دابه ش کرد. ئیمپراتور ماکسیمیلیان، سوپای خوځی بو داگیرکردنی فینیسیا ره وانه کردبوو و سوپاکانی ئەلمانیا و سویسرا و فه رهنسا و ئیسپانیا، خاکی ئیتالیا یان کردبووه مهیدانی هی رش و په لاماری خو یان.

هه ر لهو کاته دا له ناو خودی ئیتالیه کان، شه ری ناو خوپی و خوینرشتنی نیو بنه ماله کان و دزی و تاوان گه یشتبووه لووتکه. کوماره کان له تاو پرکابه ری و ئیره یی له گه ل یه کتر، خه ریکی جهنگ بوون و به هیچ شیوه یه ک نه یانده توانی له به رامبه ر دوژمنی ده ره کی، به ره یه کی یه کگرتوو پیک به یین. که لیس، که گه یشتبووه گه نده لترین قوناغی میژوویی خوځی و له به هیژبوونی ئەو پرکابه رانه ده ترسا که هه ره شه یان له دهسه لاتی دنیا یی ئەو ده کرد، هه ر بویه نایه کگرتوویی له یه کگرتوویی به باشته ر ده زانی.

رهنگه ماکیافیللی، پرونتر له هه ر یه ک له هاوچه ر خه کانی خوځی ئەو مه ترسیبانه ی ده ناسی، که هه ره شه یان له ئیتالیا ده کرد. له گوشه گیریه سه پینراوه که ی خویدا، له کاتی بیرکردنه وه ده رباره ی ئەو ناپاکیبانه ی که داوینی ولاته خو شه ویسته که ی گرتبوو، گه یشته ئەو ئەنجامه که ته نیا ریگای رزگاری، سه ره له دانی ریه ریکی مه زنه – واته ریه ریکی به هیژ و دهسه لاتدار که بتوانی حوکمرانیی خوځی به سه ر ده وله ته

بچوکه کانی ئیتالیا دا بسه پینئ و بیانکاته دهوله تیکي به کگرتوو، که بتوانی بهرگری له خوئی بکات و دوژمنه نهو یستراوه کانی له دهروازه کانی خوئی دوور بخاته وه. حوکمرانییه کی له م جوړه، دهبی له کوپوه دهسته بهر بکریت؟ به رای ماکیا فیلی، میر نهو که سه یه که وه لایمی ئەم پرسپاره دهاته وه و له م کتیبه دا ورده کاری نهو ریگایه شروقه دهکات، که ئەم حوکمرانه دهبی بیپوویت تا بگاته سهرکه وتن.

ئه گهرچی میر پیشکesh به لورینزو مدیچی¹⁶، فرمانر هوای تازه ی فلورانس کراوه، به لام له راستیدا قاره مانئ کتیبه که سیزار بوژیا، کوری پاپا ئیلکساندری شه شه مه، که له ته مه نی حه قده سالی بووه کار دینال و دهستی به سه رومانیا دا گرت و فرمانده یه کی جهنگاوهر و به توانا و فرمانر هوایه کی سته مگهر و بیبه زه بی و زوردار بوو. ماکیا فیلی له سالی ۱۵۰۲ وهک بالوئز چووه کوشکی پاشایه تی بوژیا و وهک نه قینز¹⁷ ده گپرتته وه، به ستایشه وه بینی که سیزار بوژیا “به چ مشوورخوری و شاره زاییه ک، خو پاریزی له گهل نازایه تی و دهر پینی نه رم و ئارام له گهل توندوتیزی و خوینرژیدا ئاویته دهکات و به وپه ری خوینساردییه وه، ناراستی و په یمانشکینی و دوو رووی به کار دهینئ و به چ درنده بی و توندوتیزی به ک خه لکی به زیو به دیلیتی ده هیلایته وه و چ دهسه لاتیکي زالمانه و لیپراوانه ی به سه ر گهلانی به زیودا هه یه.” سیزار به دوو رووی و سته م و دلر هقی و بیباوه ری سهرکه وتنیکي بریقه دار، به لام کورتی بو خوئی به دهست هینابوو. ماکیا فیلی له لایه نگرانی جیدی حکومه تی کوماری بوو، به لام کاتیک که به وردی له دوخی نائومیدانه و قیزه ونباری ئیتالیا ی کولییه وه، گه پشته ئەم نهجامه که که سیکی وهک سیزار بوژیا، نهو ریبه ره دلخوازه یه که ده توانی دوخی شیواو و ئالوژی ئیتالیا چاره سه ر بکات.

به م جوړه، تهژی له ئاگری تاسه ی نیشتمانی په روه ری و به ئیلها موهرگرتن له و ئاره زووانه ی که بو یه کگرتوویی ولاته که ی له میشکیدا بوو و به ئاگادار بوون له پیداو یستییه هه نوو که بیبه کانی سه رده می خوئی و ئاگادار له و هه ل و که ره سه گرانبا بییانه ی، که له به رامبه ر فرمانر هوای نویدا هه بوو، ماکیا فیلی هه موو توانای نووسین و تامه زرویی خوئی بو نووسینی میر خسته گهر. کتیبه که له شه ش مانگی دووه می سالی ۱۵۱۳ ته واو بوو و که میک دواتر نیردا بو کوشکی لورینزو. نووسه ر دهر باره ی هوکاری پیشکه شکردنی کتیبه که ده نووسی “دیاریبه کی له مه با شترم نه دوژیبه وه هه تا نهو شته ی، که له سالانیکي دوو رودرژ و به ماندوو بوون و مه ترسی زور فیریان بووم و نه زمونم کردوون، پیشکه شی بکه م بو نه وه ی بتوانی له ماوه یه کی کورتدا به کار بهینرئ.”

باسی سه ره کی میر نه وه یه، هه ر کرداریک که بو با شترکردنی دوخی ولات نه جام بدرئ، پاسا و هه لده گریت و پیوه ره نه خلاقیه کانی ژیا نی کومه لایه تی و ژیا نی تاییه تی لیک جیاوازن. هه ر بویه به پیی ئەم تیورییه، سیاسه تمه دار و ولاتدار ده توانی بو بهرزه وه ندی گشتی، دهست بو هه ر کاریکی توند و ناداپه روه رانه بیات و په نا بو هه ر فرت و فیلیک بیات، که له ژیا نی تاییه تیدا نه ک ته نیا قیزه ونه، به لکوو به ته واوی هه ر به تاوان داده نریت. له راستیدا ماکیا فیلی سیاسه ت له نه خلاق جیا ده کاته وه.

میر رینوینیکه بو میره کان (یا وهک هه ندی کهس وتوویانه، کتیبه که دهستووریکه بو سته مگه ران)، که فیریان دهکات چوون دهسه لات به دهست بهینن و چوون بیپاریزن (دهسه لاتیک که بو بهرزه وه ندی که سی فرمانر هوا نییه، به لکوو له پینا و بهرزه وه ندی خه لکه) هه تا به م جوړه، دهوله تیکي سه قامگیر و هه میشه بی بیته دی، که له به رامبه ر شوړش و هیرشنی بیانییه کاندایا پاریزرا و بیت. ئیستا دهبی بزانین سه قامگیری و

ئاسايش به چ ئامرازىك بهدى دىن.

ماكياڧىللى به كورتى، باس له پاشايه تىي به ميراتگه يشتوو دهكات، چونكه گريمانه له سهر ئه وهيه، كه پاشا خاوهن ئه قل و زيره كيهكى باو و ئاساييه و دهتوانى دهسه لاتی خوى به سهر دهوله تدا بپاريزيت. له لايهكى تره وه، پرسه كانى حكومه تى پاشايه تىي نوى زور ئالوزتره. ئه گهر ئه و ولاتانه ي كه تازه دهستيان به سهر دا گيراوه، خاوهن هه مان نه ته وه و زمانى ولاتى دا گيركه ر بن، ئه و زالبوون به سهر ياندا تا راده يه ك ئاسانتره، به تاييه ت ئه گهر ئه م دوو بنه مايه له به رچاو بگيردرين: "يه كه م ئه وهيه، كه ره چه له كى زنجيره ي پاشا كو نه كان له ناو بېريت و دووهم ئه وهيه، كه ياسا و باجه كان گورانيان به سهر دا نه يه ت."

به لام كاتيك كه ولاتى دا گيركراو، له پرووى زمان و نهرىت و ياساكانه وه جياواز بيت، "گرفته كانى به رده و امى زالبوون، چهند به رامبه ر ده بى و ته نيا به خت و شانسى بېسنور و شاره زايى زور پيوسته هه تا ئه م گرفتانه چاره سهر بكرين." ئينجا ماکياڧىللى پيشنيار دهكات كه ئامرازى به رده و امبوونى ئه م زالبوونه ئه وهيه، كه فه رمانه روا بو خوى به تاييه تى پرواته ئه و ناوچه يه و له وى نيشته جى ببى و هه نديك له هاو ولاتيانى خوى بو ولاتانى لاوازي دراوسى كوچ پى بكات و له وى نيشته جييان بكات (كه هه لبه ت له راگرتنى سويا له و شوينه هه رزانتر ته واو ده بيت) و له گه ل ئه و دراوسى لاوازانه دوستايه تى بكات و له هه مان كاتدا هه ول بدات تا دراوسى به هيزه كان لاواز بكات. لويى شازده يه م، پاشاى فه رهنسا، گوئى به م بنه مايانه نه دا و له ئه نجامدا ناوچه دا گيركراوه كانى خوى له دهست دا و توشى زيانيكى فراوان بو.

ده رباره ي ئه وهى كه "چون ده كريت به سهر ناوچه دا گيركراوه كاندا فه رمانه روايى بكرىت" ماکياڧىللى سى شيواز پيشنيار دهكات، كه به هويه وه ده توانى ئه و ولاتانه را بگريه ت كه وا راهاتوون "له ژير سيه رى ياساكانى خويان و به نازادى بزين. يه كه م ئه وهيه، كه حكومه ته كه يان پرووخينى و دووهم ئه وهيه، كه بو خوت له و ولاته نيشته جى ببى و سيه م ئه وهيه، كه نازادى به و ولاتانه بده يت تا له ژير سيه رى ياساكانى خوياندا له زيان به رده و ام بن، به لام ده بى بيانكه يت به باجده رى خوت و حكومه ت به ده ستى چهند كه سيك له دانىشتووانى ئه وى بسپيرىت، هه تا بتوانن ئه وانى ديكه ش بكه نه دوست و هاوپه يمانى خويان." له م سى بزارده يه، ماکياڧىللى يه كيك له دوو بزارده ي يه كه م به دنيا تر ده زانيت.

كاتيك شار يا ناوچه يه كى تازه، كه دا گير كراوه، وا راهاتبيت كه ملكه چى پاشايه ك بيت، به لام زنجيره ي پاشاكانى له ناو چووبيت، بو دانىشتووانى ئه و ناوچه يه، كه له لايه كه وه له سهر ملكه چى بى ئه ملا و ئه ولا راهاتوون و له لايه كى تریشه وه له فه رمانه روايى كون بيبه ش كراون، مه حاله كه بتوانن له سهر هه لبزاردنى فه رمانه روايه كى نوى ريك بكه ون. و چونكه ئه م خه لكه نازانن چون ده توانن وه ك خه لكى نازاد بزين و له ئه نجامدا كه مته ر خه مى ده كهن له هه لگرتنى چه ك، هه ر بو يه، بيگانه ده توانى به ئاسانى به ره و لاي خوى رايان بكيشيت و به قازانجى خوى كه لكان لى وه ربگريه ت.

له باسيكى تدا، كه ماکياڧىللى باس له "ميرنشينه نو ييه كان" دهكات، فه رمانه روا له وه ئاگادار ده كاته وه كه "ده بى ئه وهى له بير بيت، كه خووخده ي خه لك ناسه قامگيره و ههروه ك هاندانيان ئاسانه، به هه مان شيوه ش راگرتنيان له ژير ئه و پالنه ردا دژواره. هه ر بو يه، پيوسته كاره كان به جوړيكى وا ريك بخرين، هه ر كاتيك نه ته وه يه ك باوه رى به سيسته مه كه ي خوى نه ما، ئه و بتوانرى به خورتى بيروباوه ر به سهر ياندا بسه پينريت."

پاشان نووسەر ستایش و پەسنی سیزار بۆرژیا دەکات وەک پڕیبه‌ریکی دەسه‌لاتدار بە ته‌واوی مانا و چاوپۆشی له ناپاکی و کوشتوبه‌هکانی دەکات:

کاتیکی که هه‌موو کرداره‌کانی میر وه‌بیر ده‌هینمه‌وه، نازانم چۆن ده‌توانم سه‌رزهنشتی ئەو بکه‌م... به پێچه‌وانه‌وه وا دێته پێش چاوم... که ئەم بکه‌مه سه‌رچاوه‌ی لاساییکردنه‌وه‌ی هه‌موو ئەو که‌سانه، که به‌خت یا ویستی که‌سانی تر ده‌یان گه‌یه‌نیت به‌ فه‌رمانه‌ه‌وایی، چونکه میر به‌م وره به‌رزیه و ئامانجه به‌رزه‌فهره‌کانی و هیممه‌تی به‌رزیه، نه‌یده‌توانی کاره‌کانی خۆی به‌ جوړیکی تر ته‌نجام بدات... که‌واته ئەو که‌سه‌ی که به‌ پێویستی ده‌زانیت، هوکمرانییه‌کی نوێ بۆ خۆی به‌هێڵیته‌وه و دۆستانی زۆری هه‌بیت و گه‌رفته‌کان له‌ ریگی هیژ و فرتوفیله‌وه له‌ناو ببات و خۆی بکات به‌ خۆشه‌ویستی خه‌لک و وا بکات لێی بترسن و سه‌ربازه‌کان ناچار بکات ملکه‌چی بن و ریزی لێ بگرن و ئەو که‌سانه له‌ناو ببات که‌ توانا یا شیاویتی تازاردانی ئەویان هه‌یه و سیسته‌می نوێ بکاته جیگره‌وه‌ی سیسته‌می کۆن و لاسار و شکۆمهند و مه‌زن و جوامیر بیت و سه‌ربازی ناپاک بکوژیت و که‌سیکی دیکه بخاته شوینه‌که‌ی و له‌گه‌ڵ پاشا و میره‌کان به‌ جوړیک دۆستایه‌تی بکات، که‌ ئەوان ناچار بن به‌ حه‌ز و تاسه‌وه یارمه‌تی بدن و ته‌نیا به‌پاریزه‌وه نه‌بی نه‌ی ره‌نجین، ئەوا ناتوانی نموونه‌یه‌کی زیندووتر له‌ پیاویکی وه‌ک میر بدۆزیته‌وه.

داگیرکه‌ریکی که‌ ولاتیکی داگیر ده‌کات “ده‌بی به‌خیرایی و به‌ زه‌بروه‌شاندنیک ئەو زیانه به‌دی به‌ینی که‌ پێویسته، هه‌تا پێویست نه‌کات هه‌موو پوژیک زه‌بره‌کانی خۆی دووباره بکاته‌وه، بۆ ئەوه‌ی بتوانی به‌لیبرایی خۆی، دلنایی به‌ هزر و زه‌ینی خه‌لک به‌خشییت و پاشان سه‌رنجیان بۆ دۆستایه‌تی رابکیشیت. قازانجگه‌یاندن، ده‌بی له‌سه‌رخۆ ته‌نجام بدریت تاکو چیژه‌که‌ی به‌ شیوه‌یه‌کی تێرته‌سه‌لتر بگاته لایه‌نی به‌رامبه‌ر.”

ترس له‌ ته‌میکردن ته‌نیا یه‌کیکه‌ له‌و ئامرازانه‌ی که‌ فه‌رمانه‌ه‌وای عاقل، ده‌بی بۆ چاودێریکردنی هاوولاتیانی خۆی به‌کاری به‌ینیت.

پێویسته میر بنه‌ماکانی دۆستایه‌تی خۆی له‌گه‌ڵ گه‌له‌که‌ی بپاریزیت، چونکه‌ گه‌ر وا نه‌بیت ئەوا له‌ کاتی چاره‌ره‌شیدا پشتیوانیکی نابیت. ره‌وا نییه که‌ ئەم په‌نده کۆنه‌م به‌روودا بده‌نه‌وه که‌ ده‌لی “به‌ هیوای خه‌لک ژیان، وه‌کو ئاو له‌ بیژنگدانه”، چونکه‌ ره‌نگه‌ ئەم واتایه پتر ده‌رباره‌ی خه‌لکی ئاسایی راست بیت، که‌ چاوه‌روانی له‌ دۆستایه‌تیکردنی خه‌لک هه‌یه یا خود وا لێکی ده‌داته‌وه که‌ له‌ پوژی ته‌نگانه‌دا و ئەو کاته‌ی که‌ دوژمن یا فه‌رمانبه‌رانی ده‌وله‌ت به‌سه‌ریدا زال ده‌بن، خه‌لک به‌ هانایه‌وه دین. به‌لام میر، که‌ پیاویکی دلیره و توانای ریه‌راهیه‌تی و فه‌رمانده‌یی هه‌یه و ده‌زانی چۆن سیسته‌م و ریکوپیکی له‌ قه‌لمه‌وه‌ی حکومه‌تی خۆیدا بپاریزیت، هه‌رگیز نابێ له‌وه بترسیت، که‌ سه‌قامگیری ده‌وله‌ته‌که‌ی خۆی، له‌سه‌ر بنه‌مای خۆشه‌ویستی خه‌لک بنیات ناوه.

ده‌رباره‌ی میرنشینه که‌لیساییه‌کان، واته‌ ئەوانه‌ی که‌ راسته‌وخۆ له‌ژێر فه‌رمانی که‌لیسادان، ماکیافیلی هه‌ندی وشه‌ی ته‌نزئامیز و پیکه‌نینی تالی خه‌ست به‌کار ده‌هین:

حکومه‌تی ئەم میرنشینانه، به‌ هۆی به‌ختیکی له‌بار یا شایسته‌یی فه‌رمانه‌ه‌واوه به‌دی هاتوون، به‌لام پاراستنیان به‌بی ئەم دووانه به‌رپوه ده‌چیت: چونکه‌ ده‌سه‌لاتداری سه‌ره‌کی یاسا پیرۆزه ئایینییه‌کان، که‌ خاوه‌ن ده‌ستروپی و پرشتیکی وه‌هان چاودێری هه‌موو کرداره‌کانی میر ده‌که‌ن و ده‌سه‌لاتی خۆیان

بەسەرىدا دەسەپىنن. ئەم مىرانە قەلەمپەرەۋىكىيان ھەيە كە بەرگىرى لى ناكەن و ھاۋولائىيانىك كە فەرمانرەۋايبىيان بەسەردا ناكەن.

ھېرشە سەختەكانى ماكيافېللى لەم بەشە و شوپنەكانى دىكە بۇ سەر كەلىساي پۇم، لە سەرەتاي سەدەي سازدەيەم، بەم ھۆيەۋە بوۋە كە كەلىسا، نەيتوانى بوۋ ئىتاليا لە بەرامبەر دوژمنانى دەرەكىدا يەك بخت. ئامۇژگارىي ئەو ئەمەيە، كە دەبىي ھەتمەن كەلىسا و دەۋلەت لە يەكتەر جيا بكرىنەۋە.

چونكە پېۋىستىي ھكۈومەتىكى بەھىز، بوۋنى سوپايەكى بەھىزە، ھەر بۇيە ماكيافېللى، كاروبارى سەربازى دەخاتە پلەي يەكەمى گىرنگىپىدان و بەشىكى زورى باسەكەي خۇي بۇ ئەم بابەتە تەرخان دەكات. زۇربەي ھەرىمەكانى ھاۋچەرخى ئەو، لەسەر ئەو نەرىتە دەرپۇشتن، كە بۇ بەرگىرىكردن لە ۋلاتى خۇيان، پتر سەربازى بيانىيان بە كرى دەگرت. ماكيافېللى دەلى ئەم جۇرە سوپايە “بىكەلك و ترسناك” ە و سوپايەك كە لە ھاۋولائىيانى خۇدى پىك بىت، پتر جىي باۋەرە و كارامەترە. مادام پاراستنى ژيانى نىشتمانى، بە دەسەلاتى سەربازىيەۋە بەستراۋەتەۋە، مىر دەبىي كاروبارى سەربازى بكاتە بابەتى سەرەكىي تاوتويكردن و پىشەي خۇي.

ماكيافېللى چەند بەشىكى كىتەبەكەي خۇي بۇ شىۋازى رەفتارى مىرەكان تەرخان دەكات و ئەو شتەي كە لە ھەلومەرجى جياۋاز، بە رەفتارى شاىستەي دەزانىت دەىخاتە روو:

جياۋازىيەكى زۇر ھەيە لە نىۋان ژيانى خەلك و ئەو شىۋازەي كە دەبىي بەو جۇرە بژىن... مىرىك كە دەيەۋى پىگەي خۇي بپارىزىت، دەبىي فېر بىت، كە چۇن دەكرى باش نەبىت و دەبىي چۇن باشىتى لە ھەلومەرجى پېۋىست بەكار بەئىي يا بەكارى نەھىنى...

دلىنام لەۋەي ھەموۋان لەو باۋەرەدان، كە مىر دەبىي ھەلگىرى ھەموۋ خەسلەتە باشەكان بىت، بەلام چونكە ناكرى ئەو ھەمىشە سەرچاۋەي باشى بىت و بەپىي پېۋەرەكانى جوامىرى بچوۋلىتەۋە، پېۋىستە تواناي لىكجياكردەۋەي ئەۋەي ھەبىت، كە چۇن لە بەدناۋىي ئەو سەرپىچىيانە خۇي ببوئىت، كە لە ھكۈومەت بىبەشى دەكەن.

مىر نابى گوى بەۋە بدات، كە بە ھۇي رژدى و چرووكىيەۋە بەدناۋ بىت، چونكە “ئەو شتەي كە ئەو خەرجى دەكات يا ھى خۇي و ھاۋولائىيانى خۇيەتى يا ھى كەسانى ترە... لە خەرچكردى ئەۋەي كە ھى خۇت يا ھاۋولائىيانت نىيە دەستبلاۋى رەۋايە... چونكە دەستبلاۋى لە خەرچكردى سامانى كەسانى تر (كە بە سەرکەۋتنى سەربازى بەدەست ھاتوۋن) لە ناۋبانگت كەم ناكاتەۋە، بەلكو زىادى دەكات. بەلام ئەۋەي كە دەبىتە ھۇي زىان ئەۋەيە، كە سامانى خۇت بەخۇپايى بەدەيت و ھىچ خەسلەتېك لە مالبەفېرۇدان زىانبارتر نىيە، چونكە ھۇكارەكانى بەفېرۇدان بەرەبەرە لەناۋ دەچن و كەسى بەفېرۇدەر ھەژار و رەزاگران دەبىت و يان بۇ پىشگىرى لە ھەژارى، چاۋچنۇكتەر دەبىي و دەكەۋىتە بەر نەفرەت.”

مىر دەبىي بىبەزەبىبوۋن بە يەكېك لەو چەكانە بزانىت، كە دەبىتە ھۇي يەكگرتوۋىي و ملكەچىي ھاۋولائىيان “چونكە ئەۋەي كە نارېكوپېكى بە چەند نمونەيەكى كارىگەر لەناۋ دەبات، لە كۇتايىدا دادپەرۋەرتەر و دلسۇزترە لەو كەسەي، كە لەبەر بېھىزى، كاروبارەكان لەسەر رەۋتى ئاسايىي خۇيان بەجى دەھىلى و بەم جۇرە دەبىتە ھۇي خوينپرشتن و راۋرۋوت. چونكە ئەم كارە زىان بە دەۋلەت و ۋلات دەگەيەنىت، بەلام

پیداگري مير ته نيا زيان به تاكه كان دهگه يه نيټ.

ماكيافيللي له به شيكي به ناوبانگي كتيبه كه ي خويدا دهنوسيت:

ليړدا هم پرسياره ديته پيشه وه، كه نيا به دهسته يني دلي خه لك باشته يا دروستكردي ترس له ناو دل و دهورونياندا. له وانه يه وها وه لام بدريته وه كه دهكري به ناز و غمزه يه ك هر دوو كاره كه نه نجام بدرت. به لام چونكه ناكري ترس و خوشه ويستي، پيكه وه له يه ك شويندا كو بكرينه وه، نه گهر پيوست بكات يه كان له نه وي تريان به باشته بزاني، نهوا باشته كه خه لك ليمن بترسن و خوشه ويستييان بومان نه يټ. چونكه خه لك به گشتي سپله، بيئراده، دوپروو، خوپاريز له مه ترسي، چا وچنوك و قازانچپه رستن. فيداكارن بو نهو كه سه ي كه قازانچيكيان پي دهگه يه نيټ و كاتي ك كه مه ترسي دووره، ناماده يه فيداكاري بكات و خويني خوي و بنه مال كه ي پرژيني و مال و ساماني خوي له و پيناوهدا خه رج بكات، به لام له كاتي پيوستدا پشتمان تي دهكهن و پرويان وهرده گيرن.

خو له گيليدان و به ديني ماكيافيللي ليړدا به پروني دهرده كه ويټ، نه گهرچي نهو له كاتي به اوردكردي له نيوان ترس و خوشه ويستيدا دهگاته نهو نه نجامه كه مير "دهبي تا نه ويي كه دهكري هه ول بدات نه كه ويته به نه فرته."

هيچ كام له به شه كاني كتيبي مير، به قه در به شي هه ژده يه م "ميره كان چون دهبي لايه ني پرواداري له به رچاو بگرن" نه كه وتوته بهر مه حكوميهت و نه فرته ي گشتي.

نهو تيگه يشته لاهه كيه ناپه سنده، كه له سه ر زاراهي ماكيافيلليزم هاتوته ناراه، پتر له به شه كاني ديكيه ي كتيب له م به شه وه سه رچاوه ده گريټ. ليړدا نو سه ر دان به وهدا ده نيټ كه پاراستني باوهر شتيكي زور باشه و جيبي ستايشه، به لام فريو و دوپرووي و درو و شايه تيداني به درو و مه رايي بو پاراستني ده سه لاتي سياسي، پيوست و پاساوه لگره.

بو پاراستني پيگه، دوو ريگات له پيشه: يه كه ميان ريگاي ياسا و نه وي تر ريگاي هيژ. يه كه ميان شايسته ي مروقه و دوو ميان شايسته ي نازه له. به لام چونكه ريگاي يه كه م هميشه كاريگر نييه، هر بويه پشتبه ستن به ريگاي دوو هم پيوسته. كه واته مير دهبي به باشي نهو بزانيټ، كه چون هم مروف و هم نازه ل به رپوه بيات... و به لام مير دهبي بزانيټ كه چون به شيوه يه كي عاقلانه، كه لك له سروشتي نازه ل وهر بگريټ، دهبي له ناو نازه له كانيش شير و رپوي هه لبريټ. چونكه شير ناتواني خوي له به رامبه ر نهو داوانه دا بپاريټ كه له سه ر پيدا داده نرين و رپويش ناتواني له به رامبه ر گورگه كاندا به رگري له خوي بكات. ميري زيره ك، نه ده تواني و نه دهبي پابه ند يټ به و به لين و په يمانانه ي، كه ئيستا زيانبارن بوي و يا هوكاره كاني بوونيان له نارادا نه ماون. نه گهر خه لك هه موو باش بوونايه، نه م په نده په سنده نه بوو. به لام چونكه خه لك ناراستن و پابه ندي په يمانني خويان نابن، نهوا مروقيش ناچار نييه ريز له به ليني خوي بگريټ له به رامبه ر نهواندا. ميري ك كه هه ول ده دات، بو پاساوي په يمانشكيني خوي به دواي به لگه ي عه قلانيدا بگريټ، هه رگيز له تهنگانه دا نامينيټه وه. به لام خه لك هينده دوور بين نين و نه وهنده ساويلكهن و به جوريك له ژير كاريگه ري پيداويستيه هه نو كه ييه كاني خويان دان، كه نه گهر كه سيك بيه ويټ هه لپان خه له تيټني، هه رگيز له دوزينه وه ي كه ساني ساويلكه ي هاورا، تووشي تهنگانه نابيټ... هر بويه وا باشته كه مروف خوي به دلسوز و مروقدوست و راستگو و خواپه رست و پياوچاك پيشان بدات و كار به م خه سه له تانه ش بكات،

بەلام ھزر دەبىي خاۋەن ھاۋسەنگىيەكى ۋەھا بىت، لە ھەر شوئىنىك كە پىۋىستى كرد، بە ئاراستەي پىچەۋانە ھەنگاۋ بىت... ھەموۋان تەنيا رۋالەتى كەسەكە دەبىنن، بەلام تەنيا ژمارەيەكى كەم پەي بە دەروۋنى دەبەن.

ماكيافىللى دەلىي مەرجى سەرەكى ئەۋەيە، كە مير لىي نەگەرپىت بىكەۋىتە بەر نەفرەت و رقى خەلك. ماكيافىللى دوو ھۆكار، كە دەبنە پالئەر، بۇ ئەۋەي مير بىكەۋىتە بەر نەفرەتى خەلك، بەم جۆرە شى دەكاتەۋە:

“يەكەم ئەۋەيە، كە چاۋچنۆك و تەماحكار بىت و ئەۋى تر ئەۋەيە، كە دەستدرىژى بىكەتە سەر گيان و ناموۋسى ھاۋولاتيانى خۇي... ميرىك كە دەمدەمى ميزاج و ناپياۋ و ترسنۆك و ئىرادەسست بىت، بىزراۋ دەبىت.”

جگە لەمەش، رىگاپەكى دىكەي خۇشەۋىستىۋون ئەۋەيە، كە فەرمانرەۋا ھەموۋ چاكە و يارمەتتەيەكان بە دەستى خۇي ئەنجام بدات “و بەرپرسىيارىتىي جىبەجىكردى سزاكان و لە راستىدا ھەموۋ ئەۋ كارانەي، كە دەبنە ھۇي نارازىۋونى خەلك، بىخاتە ئەستۆي دادوەر و سوپايىيەكان.” ئەگەر خەلك لە خودى مير بىزار بىن، ھىچ قەلا و سەنگەرپىك ناتوانى بىتە پارىزەرى ئەۋ.

ماكيافىللى دەربارەي “رەفتارى ميرەكان” بەم جۆرە ئامۇژگارى دەكات:

... دەبىي مير بۇ خۇي پشتىۋانى بەھرە و شايستەيى تاكەكان بىت و رىز لە ھونەرماندان بگرىت. ھەروا لەم بارەيەۋە دەبىي ھاندەرى ھاۋولاتيانى خۇي بىت تا بە پشتبەستن بە ھەز و خواستى دەروۋنىي خۇيان، چ لە بوارى بازرگانى و چ لە بوارى كشتوكال و ئەۋانى تر، لە ئاشتى و ئارامىدا بە كارى خۇيانەۋە خەرىك بن. بە جۆرىك كە ھونەرمانەند يا پىشەگەر بتوانى، بەبى ترس لەۋەي كە ھونەرەكەي يا پىشەكەي دەكەۋىتە بەردەم تالان و بړۆ و يا كار و كەسابەتەكەي دەكەۋىتە بەردەم مەترسىي باجى قورس و لەناۋ دەچى، گەشە بە ھونەر يا پىشەكەي خۇي بدات و جوانتر و رازاۋەترى بىكات.

ماكيافىللى بە يادى رۆمى كۆن، كە ئەۋ ھەموۋە شانازىي پىۋە دەكات، بەم جۆرە ئامۇژگارىي ميرەكەي خۇي دەكات: “لە ۋەرزە لەبارەكاندا بە كۆپرى گۆقەند و شادى و نمايشەكان، ئامرازى سەيران و سەرگەرمىي ھاۋولاتيانى خۇت دەستەبەر بىكە.”

ماكيافىللى باۋەرپىكى پتەۋى بە چارەنۋوس و قەزاۋقەدەر ھەيە. لەۋانەيە ئەم جۆرە بىركردنەۋەيە، رەنگدانەۋەي باۋەرى خەلكى ئەۋ سەردەمە بوۋىت بە ئەستىرەناسى و بەختگرتنەۋە. بەلام لە شوئىنىكدا دەنۋوسى “بە راي من رەنگە چارەنۋوس بىرپاردەرى نيۋەي كىردەۋەكانى مرۆف بىت، لەگەل ئەۋەشدا چاۋدېرىكردىن لەسەر نيۋەي يا نيۋەي كەمتر، خراۋەتە ئەستۆي خۇمان.” ئەم بۇچۈۋنەي ئەۋ نىشانەي ئەۋەيە كە ناۋبراۋ تا رادەيەك جەبرگەرا (قەدەرگەرا) بوۋە، بەلام لە ھەمان كاتدا باۋەرى وا بوۋە، كە مرۆف تا رادەيەك دەتوانى بىرپار لە چارەنۋوسى خۇي بدات “و باشترە مرۆف پىداگر بىي و خىرا بىرپار بدات ھەتا ئەۋەي كە خۇپارىز و كۆنەپارىز بىي؛ چونكە چارەنۋوس ۋەك ژن وايە، كە بۇ ملكەچپىكردى، پىۋىستە لىي بدرىت و بخرىتە ژېر گوشار و بە ئەزمۋون بىنيومانە، كە ژن زووتر بۇ ئەۋ كەسانە ملكەچ دەبى، كە بەۋ جۆرە رەفتارى لەگەلدا دەكەن ھەتا ئەۋ كەسانەي كە لە بەرامبەرىدا ترسنۆك و خۇپارىزن. و ھەروا چارەنۋوسىش ھەر ۋەك ژنان ھەمىشە لاۋان ھەلدەبژىرپىت، چونكە لاۋان كەمتر خۇپارىزن و پتر تۋندن و

به بويړييه كې زياتره وه فەرمانی به سهردا دهكهن.

ماكيافيللی به پاژيک له ژيړ ناوی “پيوستیی رزگارکردنی ئیتالیا” کولای به کتیبه که ی خوی دهینئ و داوای یارمته ی له ههستی نیشتمانپه روهری خه لکی ته و لاته دهکات. له و سهردهمه دا کاتی ته وه هاتبوو که میریکی نوئ وهک “قارهمانیکی ئیتالی” بو رزگارکردنی و لاته که ی سهر هه لبدات؛ چونکه ئیتالیا له “دوخی دلته زینئ ئیستایدا” له “جووله که ديلتر و له ئیرانی سته ملیکراوتر و له ئەسینایی په رته وازه تره؛ بی رپهر و پرژ و بلاو و گندهل و لیکه له شاهه و تالانکراو و به جیماوه و داموای و په ریشانی به سهر هه موو کاروباره کانیدا زاله... و دهبینین چون دهستی پارانه وهی به ره و ده رگای خودا به رز کردوته وه و داوای یارمته ی دهکات تا به لکو که سیک بو رزگارکردنی بنیريت و له م زولم و سته مه درندانه یه رزگاری بکات. دهبینین چون ناماده یه تا خوی بخاته ژيړ پاراستن و رکیفی که سیکه وه، که بنه ما و پيوهریک بخاته به رده می.

ماكيافيللی به م وشانه کولای به وتاری پاراوی به هانا هاتنه وهی خوی دهینئ:

که واته نابئ ئیتالیا ریگا به خوی بدات، که هه لی چاوه پروانی ئومیدواربوون به رزگارکه ریگ له ناو بجیت. خه لکی ته وه هریمانیه که که وتوونه ته بهر مه ترسیی زالوونی بیگانه، به چ تاسه و ئەوینیکه وه پیشوازی لی دهکهن و به چ تینویتییه کی توله خوازانه و به چ ئەمه گدارییه کی پته و به چ له خو بردووییه ک و به چ فرمیسیکه وه به چاوه پروانی له سهر ریگایدا ده وهستن، دهرپرینی من ناتوانئ باسی لی بکات. کام ده رگایه که به سهر ته ودا داخراو بیت؟ کام خه لکه که ملکه چی نه بیت؟ کام ئیره یییه که بیته بهر به ست له به رده م ریگایدا؟ کام ئیتالییه که سوپاسی نه کات؟ لووتی کییه که ئەم بوگه نیوه دای نه رزاندبی؟

دهبئ پتر له سیسه د سال تپهر بیت هه تا خه ونی یه کگرتنی ئیتالیا ی ماکیافیللی، بیته راستی. ئیتالیا یه کی به دوور له داگیرکاری و زالوونی بیگانه.

دهستنووسه کانی کتیبی میر، له سهرده می ژبانی ماکیافیللی و پاش ئەویش، له نیوان خه لکدا بلاو بووه وه. چاپکردنی ئەم کتیبه له سالی ۱۵۳۲ له لایهن پاپا کلیمنتی هه وته م¹⁸، واته خزمی نزیکی ته و میره ی که کتیبه که ی پیشکش کرابوو، په سند کرا. له ماوه ی بیست و پینچ سالدا، ئەم کتیبه بیست و پینچ جار چاپ کرایه وه. پاشان زریانیک هه لی کرد: “ئهنجوومه نی ترینت”¹⁹ فەرمانی کرد که به ره هه م کانی ماکیافیللی له ناو ببرین؛ له روما به کوفر تومه تباریان کرد و نووسینه کانی له وی و له ولاتانی دیکه ی ته وروپی راگیرا؛ یه سووعییه کان (ژزوئته کان/ و) له ئەلمانیا وینه ی به کا سواخداوی ته ویان ده سووتاند و کاسولیک و پروتستانه کان هاودهنگ بوون و ته ویان وه درنا. له سالی ۱۵۵۰ هه موو به ره هه م کانی ماکیافیللی له لیستی کتیبه قه دهغه کراوه کاندا تومار کران و تا بهر له سهدی نوزده یه م، ته و نهیتوانی بیتوانی ریژه یی خوی به ده ست به ئی. بزافه شوړشگړییه کان له ئەمهریکا و فهرنسا و ئەلمانیا و شوینه کانی تر، بوونه هو ی سهرنچراکیشان و خواستی خه لک بو جیاکردنه وهی حکومه ت له که لیسا و ملکه چکردنی ده ولت بو یاسا دنیا یییه کان. تیکوشانی نازادی ئیتالیا، که له سالی ۱۸۷۰ گه شتبووه لووتکه ی خوی، له نیشمانپه روهری مه زنی خوی، واته ماکیافیللی ئیلهامی وه رده گرت.

(ه داگلاس گریگوری)²⁰ له وتاریکی تیروته سه لدا ته وه پیشان ده دات، که رپه ری نه ته وه ی ئیتالیا واته

كۆنت كاقۇر²¹، بە پەپرە و كوردنى فەرمانەكانى ماكيافېللى، توانىي ئىتاليا يەكگرتوو بكات و ھېرشبەران دەر بكات. ئەگەر ئەو، جگە لەمە پىگايەكى دىكەى بگرتايەتەبەر، جگە لە شكست و چارەپەشى ھىچ ئەنجامىكى دىكەى نەدەبوو.

ھەلبەت ناتوانىن ئەو راستىيە بشارىنەو، كە ستەمگەرانى ھەر قۇناغىك لە قۇناغەكانى مېژوو، كۆمەلېك پەند و فەرمانى بەكەلكيان لە مىردا دۆزىوئەتەو. لىستى ناوى خويئەرانى تامەزرۆى ئەم كىتېبە زۆر سەرنجراكېشە.

ئىمپراتور شارلى پىنجەم و كاترىن دومدىچى²² زۆر ستايشى ئەم بەرھەمەيان دەكرد؛ ئۆلىقىر كراموئل²³ دانەيەك لەم كىتېبەى بەدەست ھىنابوو و بنەماكانى بۇ بەھىزكردنى حكومەتى كۆمۆن وىلسى برىتانيا بە كار دەھىنا؛ ھانرىي سىيەم و ھانرىي چوارەم، پاشاكانى فەرەنسا، كاتېك كە كوژران دانەيەك لەم كىتېبەيان پى بوو؛ ئەم كىتېبە يارمەتییەكى زۆرى سازادە فردرىكى گەورەى دا بۇ خەرىكبوونى بە سىياسەتى پروس؛ لويىي چوارەيەم لەم كىتېبە وەك باشتىرىن كالوى شەو كەلكى وەردەگرت؛ دانەيەك لەم كىتېبە، كە پىر بوو لە يادداشت و رادەپرېن، لە گالىسكەى ناپليون بوناپارت دۆزرايەو، ئەو كاتەى كە لە واتىرلوو²⁴ بوو؛ ھەموو بۇچوونەكانى ناپليونى سىيەم دەر بارەى حكومەت لەم كىتېبە وەرگىراون؛

بىسمارك قوتابىي بەئەمەگى قوتابخانەى ماكيافېللى بوو؛ سەرەنجام ئادولف ھىتلەر بە وتەى خۇى، ھەمىشە كىتېبى مىرى لە پال نوئەكەى خۇى دادەنا ھەتا ھەردەم بىتە سەرچاوەى سىروسەكانى ئەو. بنىتۆ مۆسۆلىنى دەلى: “بە راي من كىتېبى مىرى ماكيافېللى باشتىرىن رېنمايە بۇ ھەر سىياسەتمەدارىك. قوتابخانەى ئەو ھىشتا زىندوو؛ چونكە بە درىژايىي چوارسەد سال ھىچ گۆرانىكى قوول لە زەينى مروققەكان يا كىردارى گەلندا پرووى نەداو. ” (پاشان مۆسۆلىنى بۇچوونى خۇى گۆرى؛ چونكە لە سالى ۱۹۳۹ لە لىستى ناوى ئەو نووسەرە كۆن يا نوپيانە، كە بە فەرمانى حىزبى فاشىست، نەدەبوو بەرھەمەكانيان لەناو خەلكدا بلاو بىتەو، ناوى كىتېبى مىرىش ھاتبوو.)

لە لايەكى تر، شىكەرەو و رىدبىنەكانى پروداو مېژوو بىيەكان ئەو ھەيان ئاشكرا كىردوو، كە ستەمكارانى لە جۆرى ھىتلەر و مۆسۆلىنى، بۇيە تووشى ئەو چارەنووسە شوومە ھاتن، چونكە يا گىرنگىيان بە ھەندىك لە بنەما سەرەكىيەكانى ماكيافېللى نەدا و يا بەھەلە لىكيان دايەو.

تويژەرانى ژيان و بەرھەمەكانى ماكيافېللى ھەموويان لەو باوئەردان، كە تىگەيشتنى تەواو لە بىروبوچوونەكانى ئەو، بەبى خويئەنەو ھەر دوو كىتېبى ئەو، واتە نامەكان و مىر، مومكىن نىيە. نامەكان، كە ئەو بۇ ماو ھى پىنج سال نووسىويەتى و مېژوو چاكردى لەگەل مىر ھاوكاتە، بەرھەمىكى تا رادەيەك دوورودرىژە. دەلىن كە جىاوازىي سەرەكىي ئەم دوو كىتېبە لەو ھەدايە، كە ماكيافېللى لە نامەكاندا باس لەو شتە دەكات كە دەبى ھەبىت، بەلام لە مىردا باس لەو شتە دەكات كە ھەيە. بەگشتى، مىر لەگەل مىرنشىنەكان، واتە ئەو ھەرىمانەى كە تەنيا يەك مىر بەرپۆھيان دەبات سەروكارى ھەيە. بەلام نامەكان باس لەو بنەمايانە دەكات كە كۆمارىيەكان دەبى بىكەنە سەرمەشق.

لە بەراوردىردى ئەم دوو كىتېبە، خويئەنەر دەگاتە ئەو ئەنجامە سەرسوورھىنەرە، كە ماكيافېللى

کۆماريخوآزيكى باوهردار بووه، ههزى له ستهمكارى نهبووه، جوړى تيكه لاوى حكومتهى پاشايهتى و جهماوهريى به باشتريى جوړى حكومته زانيوه و لهو باوهردا بووه كه هيچ حوكمرانيك، بهبى پشتيوانيى گهلهكهى خوځى پاريزراو نيبه. به راى نهو سهقامگيرترين دهولهتهكان نهو دهولهتانهن، كه له لايهن نهو ميرانهوه بهپروه دهبړين، كه چوارچيوهكانى دهستور حوكميان لهسهر دهكهن. به راى ماكياڤيللى دادوهريى خهلك راسته و نهو بابته له هيرشكردنى بو سهر نهو پهنده كوئه ئاشكرا دهبى، كه دهلى "بنياتنان لهسهر خهلك وهك بناغهليدانه لهسهر لم". حكومتهى خوازراوى نهو، كۆمارى پرؤمى كوئه كه له نامهكاندا بهردهوام باسى ليوه دهكات.

نهى چؤن بوو ماكياڤيللى، كه حكومتهى كۆمارى بو هر گهليكى نازاد له سهرووى ههموو شتيكهوه دهزاني، ميرى نووسى؟ نهو كتيبه بو ههلوهمهريجى تايهت نووسراوه. بيگومان ماكياڤيللى نهوهى زانيبوو، كه دامهزاندنى حكومهتيكى كۆمارى سهركهوتوو له ئيتالياى سهدهى شازدهيهم مومكين نيبه. مير تهنيا بو نهوه نووسراوه، كه به يارمهتيى كهسيكى دهسهلاتدار، گهلى ئيتاليا له دوخى نائوميدي و ههلوهمهرجى گهندهلى سياسي نهو كاته رزگار بكات. ئيتاليا توشى قهيرانىكى مهترسيدارى وا هاتبوو، كه دهرفتهى نهوهى نهبوو بو ههلبزاردى نهو چهكهى، كه به هوپهوه بتوانى خوځى رزگار بكات، سهليقه و خوئشهوقى بهكار بهيئى. سههرپاى نهو ههولانهى كه بو گهراندنهوهى ناوبانگى ماكياڤيللى دهرپت، هيشتا بيروپاى جوړاجور دهربارهى نهو دهخرپته روو. نهو دوخهى كه چهندين سال لهمهوپيش له لايهن جوزپه پرزوليني²⁵ باسى ليوه كراوه، هيشتا لهجيى خويدايه. نهو دهلى:

ئيسا ماكياڤيللى يهسووعيهكان ههيه، كه دوژمنى كهليسايه؛ ماكياڤيللى نيشتمانيهكان، كه رزگاركهري ئيتالياى يهكگرتووه؛ ماكياڤيللى ميليتاريستهكان، كه دروستكهري سوپاى نيشتمانيه؛ ماكياڤيللى فهيلهسووفهكان، كه ريبازيكي نوئى له فهلسهفه واته فهلسهفهى زانستى كردووتهوه و؛ سهرتهنجام ماكياڤيللى نووسهركان، كه به هوئى ستايلى پربار و دهرپرينى نازايانهى نهو، ستايشى بهرههههكانى دهكهن. ههموو نهو ماكياڤيلليانهيش لهجيى خويدا پرهوايه.

جيى باس و گفتوگو نيبه كه هيچ كهسيك بهر له ماركس، نهو كاريگهرييه شوپشگيرانه گهورهيهى نهبووه، كه ماكياڤيللى لهسهر فهلسهفهى سياسى ههى بووه و بهراستى دهبى نازناوى باوك و ئافرپنهري "زانستى سياسهت"ى پى بدهين.

سهراوه: كتابهاى كه دنيا را تغيير دادند

ناوهكان:

1. (Niccolo Machiavelli: II Principe (The Prince

Machiavellianism . 2

Old Nick . 3

City State . 4

